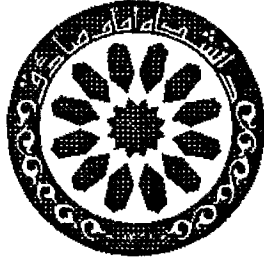

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۶۴۳۹۲

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد اقتصاد

۱۳۸۳ / ۴ / ۳۰

**تحلیل رابطه علیت بین مخارج دولتی و درآمدهای
مالیاتی در ایران**

وزارت اطلاعات و آژانس علمی ایران
تیمبک تهران

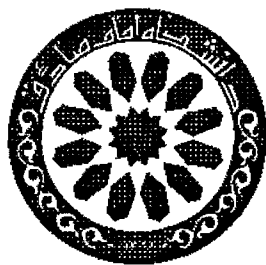
محمدحسین کارگر حاجی آبادی

استاد راهنما:

دکتر محمدرضا شاهرودی

۶۴۳۹۲

زمستان ۱۳۸۲

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد اقتصاد

**تحلیل رابطه علیت بین مخارج دولتی و درآمدهای
مالیاتی در ایران**

محمدحسین کارگر حاجی آبادی

استاد راهنما:

دکتر محمدرضا شاهرودی

استاد مشاور:

دکتر داود منظور

زمستان ۱۳۸۲

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری
ترجمه، اقتباس و ... از این پایان نامه کارشناسی ارشد
برای دانشگاه امام صادق ^{علیه السلام} محفوظ است.
نسبت مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

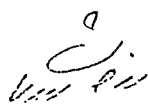
تأییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیأت داوران نسخه نهایی پایان نامه آقای: محمدحسین کارگر حاجی آبادی
به شماره دانشجویی

تحت عنوان: تحلیل رابطه علیت بین مخارج دولتی و درآمدهای مالیاتی در ایران

را از نظر شکل و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه
کارشناسی ارشد پیوسته پیشنهاد می کنند.

اعضای هیأت داوران نام و نام خانوادگی رتبه علمی محل امضاء

(۱) استاد راهنما: دکتر محمد رضا شاهرودی

(۲) استاد مشاور: دکتر داود منظور

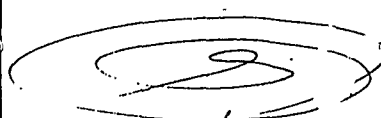

(۳) نماینده شورای

تحصیلات تکمیلی دانشکده: دکتر حسین عیوضلو

(۴) اساتید ناظر:

(۱) دکتر مهدی صادقی

(۲)

.....

چکیده:

در اغلب تحقیقات به جای توجه به ریشه های اصلی کسری بودجه به عواقب آن که شامل نرخ بالای بهره؛ تورم و ... است توجه شده است و لذا برای رفع کسری بودجه به همان راه حل های معمول که کاهش مخارج دولتی و افزایش همزمان درآمدهای مالیاتی است توصیه شده است. ولی برخلاف انتظار چنین راه حلهایی به طور کلی نتوانسته اند اثر بلند مدتی بر کاهش کسری داشته باشند و حتی موجبات افزایش کسری را در آینده فراهم آورده اند. آنچه در این بررسیها مورد غفلت قرار گرفته است رابطه علیت بین درآمدهای مالیاتی و مخارج دولتی است چرا که رفع کسری بودجه وابستگی تام به جهت این رابطه علی خواهد داشت. در این تحقیق ضمن تشریح فرضیاتی که پیرامون رابطه علیت بین درآمدهای مالیاتی و مخارج دولتی ارائه شده است با استفاده از تکنیک سربهای زمانی و آزمون علیت (Hsiaò) رابطه علیت از طرف مخارج دولتی به سمت درآمدهای مالیاتی اثبات شد؛ بدین معنی که اگر مخارج دولتی افزایش (کاهش) پیدا کند؛ درآمدهای مالیاتی نیز به دنبال آن افزایش (کاهش) می یابد. در نتیجه برای رفع کسری بودجه سیاستگزارها (سیاستهای مالی)؛ نباید معطوف به کاهش مخارج دولتی باشد بلکه باید به برنامه هایی که به افزایش درآمدهای مالیاتی منجر می شود اهتمام ورزید.

کلمات کلیدی:

درآمدهای مالیاتی؛ مخارج دولتی؛ کسری بودجه؛ سیاست مالی؛ علیت.

۲
۱۱۱۱

الموجز:

في اكثر الدراسات مقابل اتجاه الى الاساسيات لعجز في الميزانيه؛ اقبل على افرازاته نظير تزايد نسبه الربح و التضخم. فلذا لتقليص العجز في الميزانيه دعى الى حلول اعتيادي اللاتى هى تخفيض النفقات الحكومى و فى آن واحد تكثيف الضرائب. ولكن على غير مامول هذه الحلول كليا لم تقدر على انعكاس بعيد المدى فى تخفيض العجز فى الميزانيه و حتى اسفرت عن تزايد العجز فى الميزانيه فى التالى. ما انتقض فى هذه الدراسات هى العلاقة العليه بين الضرائب و النفقات الحكومى. لان بين تخفيض العجز فى الميزانيه و جهه العلاقة العليه ربط وثيق. فى هذه الدراسه ضمن اسهاب فرضيات حول العلاقة العليه بين الضرائب و النفقات الحكومى عبر تقنيه الحلقات الزمانيه و تجربه العليه (Hsiao)؛ تقررت العلاقة العليه من جهه النفقات الحكومى نحو الضرائب. هذا يعنى اذا تزايدت (انخفضت) النفقات الحكومى؛ تزايدت (انخفضت) الدخول الحاصله عن الضرائب. بالنتيجه لتقليص العجز فى الميزانيه لا يجب ان تكون التوجيهات على اساس تخفيض النفقات الحكومى بل يجب الاكتراث على البرامج اللتى تنتهى الى تزايد الضرائب .

مقاليد الكلم:

الضرائب ؛ النفقات الحكومى ؛ العجز فى الميزانيه ؛ سياسه ماليه ؛ العليه .

با تقدیر و تشکر

از کلیه اساتیدی که با تلاشهای خود اینجانب را در انجام این تحقیق و قبل از آن در طول مدت تحصیل یاری نمودند:

آقایان؛

دکتر شاهرودی

دکتر منظور

دکتر صادقی

دکتر پورکاظمی

دکتر زاهدی

دکتر عسکری

دکتر عیوضلو

دکتر فرزین وش

دکتر مشکوه

دکتر یآوری و دیگر عزیزانی که نامشان ذکر نشد.

تقدیم بہ:

پدر و مادر

عزیزم

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
۱ فصل اول	
۱-۱ نقش دولت در فعالیتهای اقتصادی.....	۶
۲-۱ مکانیسم تغییرات T و G در چارچوب IS-LM.....	۱۰
۱-۲-۱ ضریب فزاینده T و G.....	۱۳
۲-۲-۱ ضریب فزاینده بودجه متوازن.....	۱۴
۳-۲-۱ رابطه نرخ مالیات و درآمدهای مالیاتی.....	۱۵
۱-۳-۲-۱ منحنی لافر.....	۱۸
۳-۱ ارزیابی نظریه های مختلف در خصوص تعادل در بودجه دولت.....	۱۹
۱-۳-۱ رعایت توازن سالانه در بودجه.....	۱۹
۲-۳-۱ عدم تعادل در بودجه دولت.....	۲۲
۳-۳-۱ حمایت از تعادل ولی نه به صورت سالانه.....	۲۲
۴-۱ انواع کسری بودجه.....	۲۳
۱-۴-۱ کسری بودجه ناشی از نقش فعال دولت.....	۲۳
۲-۴-۱ کسری بودجه ناشی از نقش غیر فعال دولت.....	۲۴
۳-۴-۱ بودجه در اشتغال کامل.....	۲۶
۵-۱ استقراض.....	۲۸
۱-۵-۱ بدهی عمومی و خصوصی.....	۲۹
۲-۵-۱ استقراض داخلی و خارجی.....	۳۱

۳-۵-۱ تفاوت مالیات و استقراض	۳۳
۶-۱ دیدگاه‌های نظری پیرامون اثرات کسری بودجه بر متغیرهای اقتصادی	۳۷
۱-۶-۱ دیدگاه نئوکلاسیک	۳۸
۲-۶-۱ دیدگاه کینزی	۴۰
۳-۶-۱ دیدگاه برابری ریکاردویی	۴۳
۷-۱ دلایل رشد هزینه‌های دولتی	۴۳
۸-۱ مخارج دولتی در اقتصاد ایران	۵۱
۹-۱ درآمدهای مالیاتی در اقتصاد ایران	۵۷
ضمیمه فصل اول	۶۲

۲ فصل دوم

۱-۲ فرضیه Tax-Spend	۶۷
۱-۱-۲ نزاع فریدمن و بوکانان	۶۹
۱-۱-۱-۲ رفع نزاع	۷۰
۲-۲ فرضیه Spend-Tax	۷۷
۱-۲-۲ نظریه هموارسازی مالیاتی	۷۷
۲-۲-۲ نظریه پیکاک و وایزمن	۸۲
۳-۲ فرضیه علیت دوطرفه (همزمان سازی مالی)	۸۵
۱-۳-۲ تحلیل لیندال	۸۵
۴-۲ فرضیه استقلال علی بین T و G	۸۸

۸۸	۱-۴-۲ نظریه برابری ریکاردویی
۹۲	۵-۲ مدل‌های اقتصادی رابطه علی بین T و G
۹۲	۱-۵-۲ مدل هموارسازی مالیاتی
۹۴	۲-۵-۲ مدل هموارسازی مخارج دولتی
۹۵	۳-۵-۲ مدل هزینه - فایده دوطرفه
۹۵	۴-۵-۲ مدل سهم ثابت و یکنواخت
۹۷	۶-۲ تحقیقات تجربی پیرامون رابطه علیت بین T و G
۹۷	۱-۶-۲ تحقیقات مرتبط با فرضیه اول
۹۹	۲-۶-۲ تحقیقات مرتبط با فرضیه دوم
۱۰۰	۳-۶-۲ تحقیقات مرتبط با فرضیه سوم و چهارم
۱۰۳	ضمیمه فصل دوم

۳ فصل سوم

۱۱۰	۱-۳ داده‌ها
۱۱۰	۲-۳ تکنیک سری‌های زمانی
۱۱۰	۱-۲-۳ پایایی
۱۱۲	۲-۲-۳ همگرایی
۱۱۴	۳-۲-۳ ARDL
۱۱۵	۴-۲-۳ ECM
۱۱۶	۵-۲-۳ VAR

۱۱۷	VECM ^{۳-۲-۶}
۱۱۹	بردارهای همگرایی (CV) ^{۳-۲-۷}
۱۲۰	علیت گرنجر ^{۳-۲-۸}
۱۲۱	علیت گرنجر از نوع (Hsiao) ^{۳-۲-۹}
۱۲۳	اثر شوکها با استفاده از توابع عکس العمل ^{۳-۲-۱۰}
۱۲۵	تجزیه واریانس ^{۳-۲-۱۱}
۱۲۶	نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۱۲۸	جداول
۱۵۸	منابع

دخالت دولت در زمینه مسایل اقتصادی و اجتماعی، افزایش روز افزون هزینه‌های عمومی را ایجاب کرده است. توسعه مداوم مخارج عمومی، دولت را ناگزیر کرده است مرتبا به منابع درآمدی گوناگونی متوسل شود که یکی از آنها مالیات است. در حوزه فعالیت دولت نمی‌توان مخارج را در حدود ظرفیت درآمدهای عمومی تعیین کرد زیرا با توجه به وظایف دولت نمی‌توان میزان مخارج را به دلیل فقدان درآمد محدود کرد چرا که وظایف عمومی تعطیل بردار نیست. بنابراین ممکن است بالا رفتن مخارج دولتی باعث تشویق دولت به افزایش درآمدهای عمومی بویژه درآمدهای مالیاتی گردد و بر عکس ممکن است در برخی شرایط بدلیل افزایش درآمدهای مالیاتی، مخارج دولتی افزایش یابد. ولی آنچه باید در مورد ایران در نظر گرفت، ترکیب درآمدهای دولت در گذشته است که به استثنای دوره ۶۸ - ۱۳۶۴ سهم درآمدهای غیر نفتی از ۵۰ درصد درآمدهای دولت تجاوز نکرده است. علاوه بر این بخش مهمی از درآمدهای غیر نفتی نیز به طور مستقیم و غیر مستقیم وابسته به درآمد نفت می‌باشد که این امر درآمدهای دولت را در مقابل نوسانات بازار جهانی نفت آسیب پذیر کرده است. به عنوان مثال بیش از ۲۵ درصد درآمدهای مالیاتی را مالیات بر واردات تشکیل می‌دهد که به طور مستقیم وابسته به ارز حاصل از صادرات نفت است و همچنین ۴۰ درصد از درآمدهای مالیاتی، مربوط به مالیات بر شرکتها می‌باشد که بدلیل وابستگی نسبتا شدید این شرکتها (۲۰ الی ۳۰ درصد) به واردات مواد اولیه و واسطه‌ای همواره تحت تاثیر نوسانات درآمدهای نفتی قرار داشته است. لذا مجموعا حدود ۴۰ الی ۵۰ درصد از درآمدهای مالیاتی و

۱۵ الی ۲۰ درصد از درآمدهای غیرنفتی به طور مستقیم یا غیرمستقیم وابسته به درآمد نفت است که این امر حاکی از ساخت نامطلوب این درآمدها میباشد.

آنچه این تحقیق با توجه به ساختار اقتصاد نفتی ایران به دنبال آن است توجه به ریشه‌های اصلی کسری بودجه است زیرا که در اغلب تحقیقات به عواقب کسری بودجه که شامل نرخ بالای بهره، تورم و ... است، توجه شده و در زمینه بودجه به جای بررسی دلایل عمده رشد کسری اغلب برای کنترل کسری راه‌حلهایی پیشنهاد شده است. چنین راه‌حلهایی به طور کلی نمی‌توانند اثر بلندمدتی بر کاهش کسری داشته باشند و حتی اغلب موجبات افزایش کسری را در آینده فراهم می‌آورند. هدف این گونه تدابیر معمولاً تغییر در مخارج و دریافتیهای دولت برای کنترل کسری می‌باشد. آنچه در این بررسیها مورد غفلت قرار می‌گیرد وابستگی درآمدهای مالیاتی و مخارج دولتی است که نتیجه آن پدید آمدن سردرگمی در تحلیلهای مربوط به کسری بودجه است. دقیقاً از همین زاویه است که بررسی رابطه بین درآمدهای مالیاتی و مخارج دولتی از اهمیت شایانی برخوردار می‌گردد. چرا که اگر رابطه علیت از طرف درآمدهای مالیاتی به سمت مخارج دولتی و این رابطه مثبت باشد افزایش درآمدهای مالیاتی، کسری بودجه را کاهش نمی‌دهد ولی در صورت وجود رابطه منفی، افزایش مالیاتها، کاهش کسری بودجه را به همراه دارد. و اگر رابطه علیت از طرف مخارج به سمت درآمدهای مالیاتی باشد کاستن از مخارج دولتی معضل کسری را برطرف نمی‌سازد بلکه باید به افزایش مالیاتها اقدام کرد. در صورت وجود رابطه علیت دو طرفه باید با استفاده از مدل‌های اقتصادی مربوطه، مقدار درآمدهای مالیاتی و مخارج دولتی بهینه را برای کاهش کسری انتخاب کرد، چرا که هر دو